

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

„Tu čia tik gimei...“

2013-05-17

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Tremtis

AUTORIUS: Jörg Bernig

DATA: 2013-06

„Tu čia tik gimei...“

Jörg Bernig

Wimo Wenderso filme *Dangus virš Berlyno* esama scenos, kur vaiko ranka išmiklinta rašysena vedžioja pieštuką popieriumi, o vieno šiame filme veikiančių angelų balsas už kadro skaito tai, kas parašyta: „Kai vaikas buvo vaikas, atėjo laikas tokiems klausimams: Kodėl aš esu aš ir kodėl ne tu? Kodėl esu čia, o ne ten?“ Tai, ką vaiko ranka *Danguje virš Berlyno* vedžioja popieriuje (beje, šis tekstas yra Peterio Handke's), yra egzistenciniai klausimai. Tai klausimai apie kilmę ir susijimą su tam tikra vieta. Ir abu šie klausimai juose glūdintį galimybės pobūdį ne mėgina nuslėpti, bet iškelia jį į paviršių tiesiog kaip lemiamą dalyką. Juose kalbama apie nusigręžimą mintimis nuo akivaizdžios duotybės, apie tokį nusigręžimą, kuris pasiekiamas paprastu veiksmu: žmogus vaizduojasi esąs kitas (ir čia jau prieiname Rimbaud sakinį *Aš esu kitas*) ir esąs kitoje vietoje – ir ne vien esamajame, bet ir nusikeldamas į praeities laiką.

Galbūt dauguma tremtinių ir pabėgėlių vaikų yra girdėję tai, ką aš girdėjau iš savo senelių, kai jie mane vis, būdavo, taiso: „Tu čia tik gimei, namai yra visai kitur“. O kai šeimos pašnekesiuose kalba užeidavo apie *namus*, tai jie irgi būdavo dvilypiai. Buvo tai, kas pragaišo laike, tačiau toliau egzistavo pasakojimui būdinga būtojo laiko forma, ir tai, kas buvo mano dabartis, kas mane supo. Viena vertus, vaikas – *kodėl aš esu aš ir kodėl esu čia?* – tveria kitokiuose namuose nei didžioji šeimos dalis, kita vertus, jis nuolatos (pasakojimais) vis perkeliamas į anuos nepažįstamus, tolimus namus.

Taigi Bohemija man buvo fantastiškas kraštas (apie atstumus aš dar nieko nenutuokiau), – kraštas, kaip sprendžiau iš girdimų pasakojimų, turįs susidėti iš miškingų kalvų ir kalnų, ir jau šiais išoriniais požymiais tikra priešingybė to Leipcigo apylinkių žemės ploto, kuriame augau. Ir man regėjosi, kad tokia mano įsivaizduojamoji geografija plyti ligi pat kalvotės mano tėvo tarties...

Aš esu kitas, sako Rimbaud, ir „to nepasakok mokykloje“, buvo kalbama šeimoje. Mokykloje mokiausi (susiradau senus vadovėlius ir pasitikrinau), kad pagal Potsdamo deklaraciją vokiečių teritorijos Rytuose atiteko lenkų arba sovietų administracijai. Istorijos vadovėlyje parinktose Potsdamo deklaracijos ištraukose buvo gausybė skliaustelių su daugtaškiais, žyminčių praleistas vietas. Mokykloje aš nesimokiau, kad toje lenkų arba sovietų administracijai tekusioje teritorijoje gyveno žmonės, kurie nebuvo nei lenkai, nei rusai. To išmokau namie – „tačiau to nepasakok mokykloje“. Ir jau tikrai mokykloje nesimokiau, kad naujoji Vakarų Lenkija buvo apgyvendinta tremtiniais – iš sovietų Sąjungos užimtos ir Ukrainai priskirtos Rytų Lenkijos ištremtais lenkais.

Mokykloje mokiausi, kad prezidento Benešo Čekoslovakijos Respublikoje buvo paskelbtas dekretas apie vokiečių ir vengrų turto nacionalizaciją. Tie negausūs mano moksladraugiai, kurie apskritai domėjosi istorija, laikė tai tvarkos atkūrimu, nes vokiečiai anapus krašto sienų karo metu galėjo būti tik okupantai, taigi jų turto nacionalizacija buvo visų logiškiausias dalykas. O vengrai juk buvo nacių Vokietijos sąjungininkai; toks aiškinimas irgi buvo akivaizdus.

Mokykloje mokiausi faktų, tačiau šie faktai buvo ne visi, nes jiems stigo to, ką šiandien vadintume *žmogiškuoju veiksmu*. Mano vaikiška pastaba, kurią kartą vis dėlto padariau mokykloje, kad vokiečiai juk išstisus šimtmečius gyvenę Bohemijoje, o po karo, nacionalizavus jų turtą, buvę perkelti („išstremti“ turbūt vis dėlto nepasakiau) į Vokietiją, nebuvo priimta, į ją buvo atsakyta, primenant Vakarų Vokietijoje veikiančias tremtinių sąjungas ir jų veikloje slypintį pavojų pokario tvarkai ir taikai. Buvo kalbama apie Sudetų vokiečių (čia jie staiga atsirado, nors tas ir nebuvo numatyta istorijos vadovėlyje), apie Silezijos ir Rytų Prūsijos vokiečių revanšizmą. Tvirtinta, kad, trokšdami susigrąžinti tai, kas iš jų atimta, jie rizikuotų sukelti karą, ir visų taiką mylinčių ir pažangių žmonių pareiga esanti tokioms užmačioms priešintis. Jūrgai Bernigai, ar myli taiką ir esi pažangus? Paskui, nebeilgai trukus, buvo padarytas ir įprastinis istorinis šuolis, kuriuo VDR vokiečiai pavirto į vieną iš broliškujų tautų Rytuose. Taip jie buvo atpalaiduoti nuo savo nacionalsocialistinės praeities, bet kartu prarado ir sąsają su vokiečių istorija anapus Oderio ir Neisės. Į mano dar prisimenamą komentarą, kad aš irgi kilęs iš Sudetų vokiečių šeimos ir kad toje šeimoje niekas nė neketinąs leistis į karą ir taip atsikovoti turtą, jau niekaip nebebuvo reaguota.

Kažkada vėliau mano klasės auklėtojas, jaunystėje tapęs entuziastingu komunistu, papasakojo man, kad jis, būdamas mažas berniukas, patyręs trėmimą iš Ausigo ir laiką tai bausme už vokiečių nusikaltimus. Šitaip jis, nė pats nežinodamas, pritarė daugumai vokiečių Rytuose ir Vakaruose, kurie – atvirai arba tylomis – vokiečių ištrėmimą laikė sumokėta kaina. Trėmimus lydėjusi netektis tapo kolektyvine visų vokiečių auka, tačiau skausmo pėdsakas, likęs ištremtųjų gyvenime, nebuvo priimtas į kolektyvinę daugumos atmintį. Ši specifinė skausmo ir sielvarto patirtis buvo palikta vieniems jų ištiktiesiems. Be to, nemaža tremties nepaliestųjų dalis, ko gera, manė, kad tremtiniai veikiausiai bus patys buvę dėl visko kalti, jeigu juos toks likimas ištiko. O tai, savo ruožtu, leido susimenkinti savo pačių kaltę ir įsivėlimą į nusikalstamus darbus. Todėl tremtinių priėmimas sąjungininkų okupacinėse zonose man regisi buvęs veikiau ne priėmimas, bet atstūmimo refleksų lydymas pakentimas. Galbūt dar teks ir plačiai išgarsintus vokiečių visuomenės integracijos laimėjimus apmąstyti ir tyrinėti kaip vieną iš pokario laikų steigties mitų.

Gynybiniai refleksai turbūt radosi dėl to paties abejingumo, su kuriuo dar karo metais buvo sutinkama daugybė į kaimiškas vietas plūstančių subombarduotų miestų gyventojų. Niekas nemėgsta, kai jam primenama nederama elgsena, ir galbūt čia yra vienas motyvų, paaiškinančių, kodėl bėgimo ir trėmimų, taip pat ir oro karo temos ištikus dešimtmečius buvo paliktos daugiausiai uždarams šias negandas patyrusių žmonių komunikacinėms grupėms. Tas pasakytina ir apie šios temos nagrinėjimą rašytojų veikaluose. Tiems ir toms, kurie ir kurios vis dėlto apie tai rašė, dažniausiai tekdavo pasitelkti ir apdoroti savo pačių patirtis.

Negandos ištiktųjų gilinimasis į tremties temą jos nepaliesiems, viena vertus, buvo pageidautinas alibi patiems šia tema nesidomėti, kita vertus – skiriamoji linija, ties kuria (čia ir vėl Rytų ir Vakarų Vokietija susiliečia) buvo galima puikiai skirti pažangiečius nuo reakcionierių. Galų pagaleje, pasitelkus šią dualistinę perspektyvą, aprioriškai ir monokauzaliai buvo atsakyta ir į klausimą, kas kaltas, kas nekaltas.

Tačiau *žmogiškasis veiksnys* liko nuošalyje. Milijonų žmonių kolektyvinė gimtinės praradimo patirtis taip ir liko patirtis tik šio kolektyvo, kuris juk ir buvo net ne kolektyvas, o suma padalytame krašte pasklidai gyvenančių individų, kilusių iš skirtingų ir pamaži nykstančių tautinių grupių.

Bet grįžkime į mokyklą ir kartu į VDR: oficialiojoje kalboje tremtinių ten nebuvo; buvo persikėlėlių, kurie, kaip tvirtinta, karo pabaigoje buvo sugrąžinti į Vokietiją iš lenkų arba rusų teritorijų, jei tik patys, frontui slenkant, nebuvo spėję pasitraukti į saugesnę vietą. Sudėtingiau buvo su vokiečiais iš Bohemijos žemių, apie juos, jei tik buvo įmanoma, vengta užsiminti. Ir komunistų valstybė rėmėsi XIX a. tautinės valstybės idėja, pagal kurią valstybės sienos turi būti etninės sienos. Be to, žlugus Trečiojo Reicho *rasinei tautos bendrijai*, sovietų okupacinėje zonoje – VDR turėjo susikurti *tautos bendrija* klasinės priklausomybės pagrindu. Su regionais siejamos tapatybės ir tapatinimosi modeliai tokiam sumanymui buvo tiktai kliūtis. Taigi 1952 m. įvykdyta VDR teritorinio skirstymo reforma, kai buvo panaikintos žemės ir sukurtos Vokietijos vieningosios socialistų partijos (VVSP) lengviau kontroliuojamos apygardos, vyko ir puolimas prieš tapatybes bei tradicinių tapatybės formavimosi erdvių griovimas. Kaip smarkiai žmonės tatau pajuto, liudija dar 1989 m. rudenį ir žiemą pradėti reikšti reikalavimai atkurti žemes.

Taigi greta viena kitos arba, teisingiau, viena prieš kitą tvėrė dvi formos: pabėgėlių ir tremtinių neegzistavimas VDR teritorijoje ir šeimyninės tapatybės bei naratyvinė egzistencija to, kas vadinta gimtine arba namais ir kas buvo būtent *ne* gyvenamojoje vietoje, nors ši gyvenamoji vieta vis tiek kas dieną ir kas metus vis labiau tolo nuo savojo vien gyvenamosios vietos būvio, ir dėl to nemenka dalimi buvo VVSP diktatūros priespaulda, tiesiog gimdžiusi būtinybę ieškoti priebėgos nuo jos.

Tu čia tik gimei, namai yra kitur, – sakė iš Bohemijos kilę mano seneliai, per Saksonijos žemės reformą gautame sklype mėginę kurti naują žemės ūkio ūmonę. Tu čia tik gimei, namai yra kitur, – sakė mano seneliai, su savo suaugusiais ir – kaip mano tėvas – iš karo grįžusiais vaikais mėginę iš plytų, parsivežtų iš subombarduoto Leipzigo namų, statyti pastatus, gal lyg ir kokius tikrus namus. Tu čia tik gimei, namai yra kitur, – sakė seneliai, kurie, atsisakę stoti į žemės ūkio kooperatyvą, ir vėl buvo išguiti iš namų ir ūkio. O kai tėvas kalbėdavo apie *namus*, aš žinojau, kad tai nėra

ta vieta, kurioje mes gyvenome. Jei norėsiu savo vaikams išaiškinti *etninio valymo* ir *politinio valymo* sąvokas, man nereikės leistis į tolimas žemes ir nepažįstamas kultūras.

Ir vis dėlto teks kalbėti ir apie nacionalsocialistinį Sudetų vokiečių susivėlimą – mat jie prisidėjo sugriaunant valstybę (kalbu apie pirmąją Čekoslovakijos Respubliką), kurios radikaliausiems atstovams buvo reikalinga dingstis, nemėgstamas Sudetų vokiečių ir aukštutinių vengrų tautines grupes ištremiti už valstybės sienų. Etninis vientisumas kaip politinė idėja savo itin keistais variantais nuvedė taip toli, kad slovakams buvo ginčijamas tautos statusas, o antrajai pagal dydį gyventojų grupei, vokiečiams, pripažintas tikrai mažumos, o ne valstybinės tautos statusas. Supaprastinti linkusi politika į didžiai pamėgtą klausimą, kada buvusi padaryta pirmoji nuodėmė vokiečių ir čekų santykiuose, priklausomai nuo požiūrio taško, atsako minėdama arba 1938–1945 m., arba laikus po 1945 m. Ir vienu, ir kitu atveju (tyčia?) užgriebiamas pernelyg trumpas metas, nes uoliai vengiama nutylėti ir tai, kad šie ekscesų laikai buvo tik radikalių nacionalistinių (vienodai vokiečių ir čekų) XIX a. idėjų materializacija, ir tą faktą, kad septynis ar aštuonis šimtmečius Bohemijos žemėse būta darnaus tautinių grupių egzistavimo greta viena kitos. Tyčia sakau ne „sugyvenimo drauge“, nes tai labiau atitiktų XX a. devinto dešimtmečio „multi-kulti“ vaizdinius. Tai neatitiktų istorinės realybės Bohemijoje, kurią, kaip man regisi, iki politinio mąstymo radikalizacijos per XIX a. vidurio revoliucijas geriausiai galima aprašyti kaip galiojančių susitarimų būklę. Tačiau ir į tai privalu žvelgti be jokios idealizacijos ir turint galvoje įtampas, imanentiškas daugiataučiams dariniams, valdomiems tolimos stambesnės galybės.

Iš istorinio atstumo XX a. regiu du pagrindinius išpuolius prieš vokiškosios ir čekiškosios Bohemijos istoriją: tai radikaliai nacionalistiški čekų sluoksniai ir Henleinas su savo simpatizantais, kurie – kad ir kokie būtų buvę pabrėžtinai priešiški, turint galvoje rezultatą – darbavosi ranka rankon.

Kodėl aš esu aš ir kodėl ne tu? Kodėl esu čia, o ne ten?.. Tolimoje praeityje likusi vaikystės diena. Toji diena, kai aš pirmą kartą išvydau namą, laukus ir sodą, iš kur kilo mano šeima iš tėvo pusės. Buvo žiema, vaiskus, šaltas oras. Tiesa, sienos tarp Rytų Vokietijos ir jos rytinių kaimynų buvo pralaidesnės nei Vakarų Vokietijos siena, tačiau perėjimo punktų nebuvo tankiai prisėta. Taip tad nutiko, kad mano tėvas, dėdė ir aš dėl laiko stokos negalėjome pasinaudoti toli esančiu sienos perėjimo postu į Bohemiją, tad važiuojame per Lenkijos sieną į Sileziją, o ten per Lenkijos ir Čekijos sieną gavome pažvelgti į netoli esantį tėvo ūkį Bohemijoje, į mano tėvo vaikystės ir jaunystės vietą, iš kurios jis išėjo į pasaulinį karą ir į kurią vėl išžengti galėjo tik po dvidešimt penkerių metų. Stovėjome šalčio sukaustytame dirvone, žiūrėjom per sieną, ir abu vyrai verkė, nors ir sakė, kad akys ašaroja nuo šalto vėjo. Matėm lyg ir tą patį, bet ne visai tą patį, nes jie žvelgė į praeities, o aš – vien į šios akimirkos laiką...

O dabar kai kas, kas mane perneša ir į dabartį. Dar anksti ėmiau naudotis šios sienos pralaidumu, taigi dažnai ir daug keliavau po Bohemiją ir Moraviją. Mano protėvių kraštovaizdis man gerai pažįstamas. Tiesa, keliaudamas į Čekiją, kertu valstybės sieną, tačiau tai toks užsienis, kurio negaliu lyginti su jokių kitu, nes esama vietų ir vietovių, su kuriomis man siejasi istorijos, vietų, kuriose galiu įskaityti saviškių darbus, kuriose dar aptinku jų pėdsakų. Radau, pavyzdžiui, ir savo prosenelių bei proprosenelių kapus

- atsigulęs ant pilvo per du metrus viršum jų, nes jie buvo per dešimtmečius visai apžėlę. Pamaži, pamaži, iškirtęs krūmus, apvaliau kapą. Kitą kartą man nuvažiavus prie to kapo, visos kapinės buvo išvalytos, - jau buvo ištartas Vaclavo Havelo žodis, kad kapų tvarkymui nieko negalima prikišti. Suprantu tai kaip pašnekesį ir jaučiuosi įsileidęs į pašnekesį su man nepažįstamu kapų prižiūrėtoju, kuris galbūt yra mano amžiaus.

Visa tai tikrai mane vedė prie pasakojimo, prie romano *Niekieno laikas*. Tačiau paskatą rašant imtis trėmimų temos man davė įvykiai Balkanų pusiasalyje, žinia apie kuriuos dešimtą dešimtmetį iš ten atsklido ir iki mūsų kasdieniais pranešimais ir vaizdais, o dar labiau - pasakojimais žmonių, kuriuos karas nubloškė ir iki Vokietijos. Ir čia man toptelėjo mintis, kad pasakojimai, lydėję mano vaikystę, buvo, sakytumei, nekaltybės laikų, laikų prieš nuodėmingąjį nuopuolį, pasakojimai. Ir dar man krito į akis, kad žinios ir pasakojimai iš Balkanų regėjosi užpildantys *tas* spragas, kurios mano vaikystėje pasakojant buvo apeinamos, nutylimos, pridengiamos tokiais paprastais konstatavimais, kaip antai: „kai turėjom kraustyti“, „kai buvom išmesti“ arba „kai nebegalėjom daugiau pasilikti“.

Viena vertus, savo tekste norėjau leisti į Bohemiją, jame turėjo būti aprašyti laikai po karo, o tuo aprašymu, - kitaip išvis nė neįmanoma, mažiau aš nuo pat pradžios, - jis turėtų būti tekstas visiems Bohemijos žmonėms, nesvarbu, ar vokiečiams, ar čekams, nesvarbu, ar jie priklausytų viską išgyvenusiujų, ar vėliau gimusiųjų kartoms. Kita vertus, jis turėjo išeiti už konkretaus pavyzdžio ribų, turėjo būti paskaitomas ir kituose kontekstuose, turėjo perteikti XX a. parašą: trėmimus, priverstinius perkėlimus, etninius valymus. Ir čia kartais vis pasitaikantys mano romano antraštės painiojimai, kai *Niekieno laikas* neretai pavirsta į *Niekieno žemę*, yra nuoroda į tam tikrą simptomišką dalyką. Žinoma, kad man rūpėjo Bohemija ir netektis - tačiau ne su nuosavybės priegaide, kaip, mano nuomone, skambėtų antraštė *Niekieno žemė*. Mano romanas turėjo būti knyga apie vokiečių ištrėmimą iš Čekoslovakijos, bet kartu ir transcenduoti istoriją.

Tatai reikėjo suvokti, peržengiant dimensiją faktų, kurie buvo renkami ištirus dešimtmečius, atsitraukiant nuo faktų, kurių aš negaliu paprasčiausiai perteikti, lyg būčiau ten buvęs, lyg būčiau patyręs tai, kas man buvo įdiegta šeimos naratyvo pavidalu ir kas vis dėlto tapo mano dalimi. Trumpai kalbant, reikėjo prasimanyti ir pasakoti. O tai geriausiu atveju yra pašnekesio pradžia.

Muziką reikia išgirsti, paveikslą pažiūrėti, knygą perskaityti, kad taptum tam tikra esatimi kito žmogaus sieloje ir galvoje. Tautybė iš pradžių yra visai nereikšminga. Tai ir yra menininkams privalomas pašnekesys. Mūsų bendra - kad ir antipodiška ir niokojama - istorija nepalieka mums nei Vokietijoje, nei Čekijoje kito pasirinkimo: turime vieni su kitais kalbėtis. Ir šis pašnekesys seniai vyksta srityse palei valstybių sienas - taip pat ir tuo lygmeniu, kuris yra didžiai kasdieniškas ir reiškia gynimąsi nuo bendrabūviui (nesvarbu, ar čekų, ar vokiečių) kylančių grėsmių, kai, pavyzdžiui, susiduriama su prekyba žmonėmis arba narkotikų ar ginklų kontrabanda. Nors Rytų kryptimi pradingęs *Mercedes Benz* ir regisi sukėliąs daugiau šurmulio nei kur nors vidury nakties Paelbės smiltainio kalnuose ar Bavarijos miške sužvejotas žmonių, vadinamųjų nelegalų, pulkas.

Čia pateikiamas eilėraštis radosi 1996–1997 m. ir galbūt buvo pirmasis zonduojamasis grežinys, skverbiantis į tą žemę, iš kurios aš išsisiurbiau savo romaną *Niekieno laikas*.

Pažerta tarp eilučių ir garsai ten dar reiškia Ne vietoj

Apsigyvenęs, senoliai rankas ant stalų ar ant kelių sudėję bylojo

Vaikams apie netektį Regiu tai dabar nors seniai tą regėjęs o

Prie vartų iš už rododendro gigantišku tapusio kol truko bylojimas

Švariais marškiniais namų šeimininkas nužvelgia mane

Žmona jo už durų skubiai pasitaiso šukuoseną Civilizuotai

Mes, barbarų palikuonys, spaudžiam rankas Kaip smagu

Sėdėti keliais bejėgiškais mostais vėliau ir susidrovėję

Sutartinai mes alkūnėmis zulinam suolą

Palei namus kažkada kam priklausiusius

Įvardis šiaip jau savybinis atsiprašo šiandien sunegalavęs

Į krūmus vėžės nueina žemė drėgna puvėsiais dvelkia iš ten ligi čia

Po lietaus nuplautos molekulės Ore tokiam

Vaikštinėja velionys vaikystės vakarus lankę o senelė

Rodo man sviesto formą šių apylinkių turguos garsėjusią

Taigi vaike taip viskas buvo

Eikit miegoti kad ir kieno pastogėje Rytas gudresnis už vakarą

Per netolimą sieną patamsiuos triušiai keliauja

Žolė pasilieka

Tai vis kalbėjimo ir klausymosi kaita – ir asmeniniame gyvenime, ir mene. Taip buvo įmanoma atrasti bendrus išgyvenimus – tarp jų ir traumuojančius. Taip etniniai valymai gali būti suvokti kaip kolektyvinė Vidurio Europos patirtis. Vokiečiai, lenkai, čekai, rusai, vengrai, net italai išgyveno šią patirtį per Antrąją pasaulinę karą ir po jo. Bosniai, kroatai, serbai ir albanai (iš dalies pakartotinai) tatai patyrė dešimtą dešimtmetį. Darau dar toliau užgriebiančią prielaidą: dėl to, kad ši kolektyvinė patirtis Šaltojo karo metais netapo tikru nei nacionalinių, nei juolab tarptautinių svarstybų objektu, dėl to, kad tremčių ir etninių valymų nepatyrusių žmonių sąmonės nepasiekė suvokimas, jog tremtys galiausiai yra puolimas prieš visus, taip pat ir – supaprastintai kalbant – pačių trėmėjų bendruomenes, ir dėl to, kad Vakarų Europa tai jau tikrai

neįsisavino šios svetimos patirties, – būtent dėl to Europos valstybės ilgai, pernelyg ilgai lyg paralyžiuotos žvelgė į karus, kilusius skylant Jugoslavijai. Mūsų bendru supratimu netapo mintis, kad bosnių ar serbų šeimos ištrėmimas iš esmės reiškia negatyvią galimybę, jog šių tautybių vardai gali būti pakeisti ir flamų, valonų, prancūzų, vokiečių, baskų, korsikiečių ar katalonų vardais. Akivaizdu, kad iš trėmimų istorijos nieko nebuvo pasimokyta, tad jugoslaviškoji mūsų Europos dalis gavo šią istoriją kartoti. O skausmingą patirtį išgyvenę vokiečiai, lenkai, rusai, čekai ir vengrai, kaip ir likusioji Europos dalis, tik žiūrėjo ir nieko nedarė, vis skersomis dirsdami į Ameriką.

Neseniai pasibaigęs ir vyriausybę atsistatydinti privertęs tyrimas, – susijęs su tuo Nyderlandų daliniu, kuris jiems patikėtus saugoti žmones perdavė etninio valymo organizatoriams ir žudikams, – paradigmiškai demonstruoja, kaip Europa elgiasi su savo tremčių istorija. Mums būtų reikėję kalbėtis vieniems su kitais. Gal iš to būtų buvę naudos. Galbūt tada olandų kariai nebūtų laikęsi įsakymų ir instrukcijų. Dabar jie, nors išteisinti, amžinai kalti liks tvirti istorijoje.

Turime vieni su kitais kalbėtis, nes privalome labai tiksliai apmąstyti (kaip tik todėl, kad dešimtame dešimtmetyje nieko nenuveikėme Balkanuose), ką mes ne vien teisės, bet ir moralės požiūriu norime inkorporuoti į Europos junginį, net jei tai vyksta ne *expressis verbis*, bet tik toleruojant.

Menininkai reikalingi, kai kalbame apie svetimos patirties perkėlimą į mūsų vidų, kai kalbame apie tokį šios patirties perteikimą, kad jis individualizuota forma nusėstų meno kūrinio recipiento sąmonėje. Man nereikia pačiam susideginti, idant žinočiau, kad tai skaudus dalykas. Čia kalbame apie pamatines antropologines žinias. Jeigu tai bent privers sudelsti, prieš kišant ranką į ugnį, tuomet gal ir ne viskas bus išgelbėta, bet galbūt bus išgelbėtas nors vienas kitas.

Jörg Bernig (g. 1964) – vokiečių rašytojas, poetas, germanistas. Gimęs ištremtųjų Sudetų vokiečių šeimoje Rytų Vokietijoje, užsiėmęs pedagogine, moksline, redaktoriaus veikla 1998 m. startavo eilėraščių rinkiniu *Winterkinder*, po kurio sekė kita poezija, romanai, novelės, esė, atitinkamos literatūrinės premijos ir stipendijos. Konrado Adenauerio fondo kvietimu š. m. vasario 6 d. Bernigas viešėjo Vilniuje, kur surengtame jo literatūros skaitymų vakare buvo skaitomas šis jo autobiografinis kūrinys iš naujausios knygos *Der Gablonzer Glasknopf. Essays aus Mitteleuropa* (2011). Tekstą iš vokiečių kalbos vertė *Antanas Gailius*.